

Методичні рекомендації. ВСТУП

Про ці матеріали

Методичні рекомендації до проєкту **Freedom Diaries** створені для підтримки вчителів та вчительок українських шкіл за кордоном у роботі з двома мальописами української художниці **Алевтини Кахідзе**. Ці матеріали призначені для системної педагогічної роботи з дітьми віком 9-15 років, яка поєднує мистецьку освіту з дослідженням тем свободи, пам'яті та усвідомленого громадянства.

Проєкт народився з розуміння особливих потреб українських дітей, які опинилися за кордоном внаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну. Він пропонує безпечний простір та ефективні інструменти для дослідження власної ідентичності через взаємодію з візуальним мистецтвом.

Два мальописи дають можливість проведення 24 занять. Матеріали розроблені з урахуванням принципів травмаінформованої педагогіки та сучасних методик мистецької освіти.

Методологічна основа

Методичні рекомендації базуються на інтеграції кількох провідних педагогічних підходів:

Методика Француази Барб-Галль (Françoise Barbe-Gall) – французької історикині мистецтва, яка розробила унікальний дитиноцентрований підхід до роботи з візуальним мистецтвом. Цей підхід довіряє природному сприйняттю дітей та їхній здатності до глибокого розуміння мистецьких творів через особистий досвід та емоційний відгук.

Травмаінформована педагогіка – система принципів, що враховує можливий вплив травматичного досвіду на навчання та розвиток дітей. Основні принципи включають: забезпечення фізичної та емоційної безпеки, побудову довіри через прозорість та послідовність, надання вибору та контролю учням, культурну чутливість та підтримку відновлення.

Візуальні стратегії мислення (Visual Thinking Strategies, VTS) – методика, розроблена Філіпом Єнавайном (Philip Yenawine) та психологинею Абігейл Гаузен (Abigail Housen), що використовує три базові питання для дослідження візуальних образів: "Що відбувається на цій картині?", "Що ви бачите, що змушує вас так думати?", "Що ще ми можемо знайти?". Цей підхід розвиває критичне мислення, навички спостереження та здатність до аргументації.

Філософія для дітей – адаптовані сократівські методи, що заохочують дітей ставити глибокі питання про життя, ідентичність та цінності через доступні образи та метафори.

Структура матеріалів

Кожне заняття побудоване за чотириблоковою структурою, що забезпечує поступове заглиблення в тему та емоційну безпеку учасників:

1. ЗАНУРЕННЯ (10-15 хвилин)

Цей блок містить 2-3 вправи, спрямовані на створення безпечного простору та підготовку до роботи з візуальним образом. Включає:

- Мовчазне споглядання
- Вправу на перше враження
- Додаткову вправу залежно від специфіки сторінки

Вчитель/вчителька може обрати одну або кілька вправ, комбінувати їх або адаптувати відповідно до потреб групи.

2. ДОСЛІДЖЕННЯ (20-25 хвилин)

Блок заняття, що містить 4-5 різноманітних вправ:

- Візуальне мислення (базові питання VTS)
- Читання тексту (якщо присутній на сторінці)
- Метафоричне дослідження через асоціації
- Філософські питання "цікавої дитини"
- Створення особистісних зв'язків

Педагог/педагогиня має повну свободу у виборі вправ, може використовувати всі запропоновані або сфокусуватися на тих, що найкраще відповідають потребам конкретної групи.

3. ТВОРЧИСТЬ (20-25 хвилин)

Блок пропонує 3-4 варіанти творчих завдань різних типів:

- Візуальні (малювання, колажі, створення об'єктів)
- Письмові (листи, історії, поезія)
- Рольові (драматизації, інтерв'ю)
- Проєктні (дослідження, презентації)

Ключові принципи творчого блоку:

- Діти **самостійно обирають** варіант завдання або поєднують кілька
- Можливість працювати **індивідуально, в парах або малих групах**
- Повна свобода у виборі матеріалів та способів виконання
- **Право не робити нічого** - деякі діти краще засвоюють матеріал через спостереження
- Відсутність "правильних" або "неправильних" результатів

4. РЕФЛЕКСІЯ (10-15 хвилин)

Завершальний блок з трьома елементами:

- Особиста рефлексія (мовчазна)
- Спільне коло для добровільного обміну враженнями
- "Валізка додому" - пропозиції для продовження дослідження поза уроком

Додаткові матеріали для поглибленої роботи

Кожне заняття супроводжується комплексом додаткових матеріалів, що допомагають педагогу/педагогині професійно та впевнено вести урок:

Розбір складних ситуацій – детальні сценарії можливих проблемних моментів під час заняття з конкретними рекомендаціями щодо реагування

(наприклад, якщо дитина відмовляється говорити, проявляє агресію або емоційно реагує на певні теми).

Адаптовані визначення та поняття – простими словами пояснені ключові концепції (свобода, ідентичність, батьківщина, громадянство тощо), адаптовані для різних вікових груп з урахуванням когнітивного розвитку дітей.

Довідкова інформація – короткі, але змістовні описи осіб, явищ, предметів, які можуть з'явитися в обговореннях. Це може включати інформацію про українських митців, історичні події, культурні символи або природні явища.

Історичні та культурні контексти – там, де це доречно та не перевантажує заняття, надана додаткова інформація про українську культуру, традиції, історичні події, які можуть збагатити розуміння теми без нав'язування певних інтерпретацій.

Додаткові питання для обговорення – розширена база питань для педагогів, які хочуть поглибити дискусію або адаптувати її під конкретну групу дітей, включаючи варіанти для більш чи менш говіркий класів.

Ці матеріали дозволяють навіть педагогам без спеціальної підготовки з мистецтвознавства або психології впевнено проводити заняття та надавати якісну підтримку дітям у їхньому дослідженні ідентичності.

Принципи роботи з матеріалами

Гнучкість та адаптивність - кожен блок можна адаптувати до потреб конкретної групи, скорочувати або розширювати залежно від обставин.

Безоцінкове середовище - відсутність формального оцінювання, фокус на процесі, а не на результаті.

Культурна інклюзивність - матеріали враховують різноманітний культурний досвід дітей, не нав'язуючи єдиної "правильної" української ідентичності.

Емоційна безпека - кожна вправа супроводжується рекомендаціями для роботи з складними ситуаціями та емоційними реакціями.

Міжвікова адаптація - до кожного блоку додані методичні коментарі для трьох вікових груп: 9-11 років, 12-13 років, 14-15 років.

"Валізка додому" – інноваційний підхід до домашніх завдань

Замість традиційних домашніх завдань проєкт пропонує концепцію **"валізки додому"** – набір життєвих експериментів на вибір дитини:

- **Сімейні дослідження** - інтерв'ю з родичами, спільні проєкти
- **Цифрові експерименти** - створення контенту, віртуальні подорожі
- **Дослідницькі місії** - вивчення оточуючого середовища
- **Філософські експерименти** - постановка питань дорослим
- **Творчі практики** - продовження мистецької роботи

Кожна дитина обирає те, що їй цікаво, без примусу та оцінювання. Це дозволяє продовжити дослідження теми в безпечному сімейному контексті та створити мости між школою та домом.

Особливості роботи з мальописами Алевтини Кахідзе

Мальописи художниці створені в унікальній естетиці, що поєднує дитячу безпосередність з глибокими філософськими питаннями. Кожна сторінка містить:

- Візуальні образи для дослідження
- Текстові елементи різною мовами
- Символи та метафори для інтерпретації
- Відкриті питання для роздумів

Робота з цими матеріалами не вимагає спеціальної мистецької освіти від педагога – важливіші відкритість до дитячих інтерпретацій та готовність досліджувати разом.